

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ЧЕЧЕНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ОТДЕЛ ОБРАЗОВАНИЯ КУРЧАЛОЕВСКОГО РАЙОНА ЧЕЧЕНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
МБОУ «Ахмат-Юртовская СШ №1»**

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Чеченская литература»

для обучающихся 5-9 классов

с. Ахмат-Юрт 2023г.

ДОВЗИЙТАРАН КЕХАТ

Программа хЮттийна нохчийн меттан хъехархочунна ишколан дешаран хИнцалерчу тенденцешна а, Iаморан жигарчу методикашна а тЕхъажийна йолу дешаран предметан белхан программа хЮттош, методически гЮ-накъосталла даран Iалашонца.

Герггарчу белхан программо хъехархочун таро хуьлуьйтур йу:

1) нохчийн мотт хъехаран процесехъ коьртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехъ билгалдаьхначу Iаморан личностни, метапредметни, предметни жамIашка кхачош долу хИнцалера некъаш кхочушдан; (кхин дIа – ФПДС КЙД);

2) билгал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан коьчал карайерзорхъама йалийнчу дешаран гIуллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, рузманан-тематикин планировани кечйан.

Личностни а, метапредметни а жамIаш далийна, коьртачу йукъардешаран ишколехъ нохчийн мотт хъехаран башхаллаш тидаме а оьцуш.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмето билгалдо предметашна йукъара уьйраш гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца кхочушйар.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Нохчийн мотт – нохчийн халкъан ненан мотт, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт.

Нохчийн мотт хааро а, цуьнан тайп-тайпана кепаш, функционални тайпанаш карадерзоро а, цуьнан стилистически башхаллех, суртхЮтторан таронех кхетаро а, нохчийн маттах тайп-тайпанчу тЕкаренан хъелашкахъ нийса а, эвсараллица а пайдаэца хааро а билгалдоккху адаман кхиаме хилар.

Нохчийн матто, шен тЕкаренан а, оила йовзийтаран а коьрта функцеш кхочушйеш, адамашна йукъахъ уьйр латтайо, адаман кхетам а, дог-ойла а кхолларехъ дакъалоцу; нохчийн мотт нохчийн халкъан хаамаш, оьздангаллин ламасташ, истори ларйаран а, йовзийтаран а коьрта гIирс бу.

Ишколехъ нохчийн мотт Iамор тЕхъажийна ду дешархочун оьздангаллин а, коммуникативни а культура кхачаме йалорна а, цуьнан интеллектан а, кхоллараллин а говзалла, ойлайар, иэс, суртхЮттор, ша кхочушден дешаран гIуллакх кхиорна а.

Нохчийн мотт Iаморан чулацам иштта тЕхъажийна бу функционални говзалла, адаман йешаран, текстех кхетаран, тайп-тайпанчу барамийн текстийн хаамах пайдаэцаран, цуьнан мах хадоран, цунах ойлайаран, шен Iалашонашка кхачаран, шен хаарш а, таронаш а шорйаран, йукъараллин дахарехъ дакъалацаран интегративни хаар санна, кхиорна. Къамелан а, текстан а гIуллакх нохчийн меттан ишколан курсан къепе кхолларехъ коьртаниг ду.

Цаьрца догIуш долу хаарш а, карадерзарш а далийна Iаморан метапредметни, предметни жамIийн ларамехъ, Iаморан чулацамехъ (дакъош: «Мотт а, къамел а», «Текст», «Меттан функционални тайпанаш»).

Дешаран предметан чулацам кхочушбан таро йу классал араьбарчу гIуллакхдарехъ: экскурсеш, тематикин меропрятеш, конкурсах, и. д.кх.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

Коьртачу йукъарчу дешаран программашца нохчийн мотт Iаморан Iалашонаш йу:

патриотизмах кхетар а, иза гучуйаккхар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин шолгIа пачхьалкхан мотт санна, нохчийн халкъан къоман мотт санна ларар; маттаца нохчийн халкъан син

хьал лардаран, довзийтаран кепе а, тЕкаренан гИрсе а санна кхетаме йукъаметтиг хилар; нохчийн культуре ларам гучубаккхар;

нохчийн мотт адаман кхиаран гИрс, йукъараллин уьйр кхолларан гИрс санна караберзор;

нохчийн маттах, цуьнан дIахIоттамах, функцех, нохчийн меттан стилистически гИрсех хаарш карадерзор; литературин меттан норманаш а, къамелан оздангалла а практикехъ карайерзор; жигара пайдаоьцучу а, нуьцкъаллин а дешнийн хьал тодар а, шен къамелехъ тайп-тайпанчу грамматически гИрсех пайдаэцар а; орфографически а, пунктуационни а говзалла кхачаме йалор, шен къамел кхачаме далоран лаам кхиор;

къамелан гIуллакх, адамашна йукъарчу куьцан а, куьцан доцучу а тЕкаренан хьелашкахъ гонахарчу нахаца эвсара йукъаметтигаш латтош долу коммуникативни карадерзарш кхачаме далор; нохчийн мотт тайп-тайпана хаамаш бовзаран гИрс санна караберзор;

ойланан гIуллакх кхачаме далор, нохчийн мотт Iаморехъ дустаран, анализан, синтезан, жамIдаран, тайпанашка дIасадекъаран, билгала йолу бакъонаш дIахIитторан, универсальни интеллектан карадерзарш кхиор;

функционални говзалла кхиор: хаамийн лехам кхочушбаран, оьшу хаам схьакъасторан а, хийцаран а, тайп-тайпанчу барамехъ йолчу текстийн чулацам тидаран, царах кхетаран, пайдаэцаран хаарш; текстан хааман-маьIнин йухакечдаран стратеги а, говзалла а, некъаш а карадерзор; текстах, цуьнан гIуллакхах, йукъарчу маьIнех, маьIнин дIахIоттамах, авторан коммуникативни Iалашонах, меттан гИрсийн гIуллакхах кхетаран кепаш карайерзор.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЪ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

Кобртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца догIуш, «Ненан мотт (нохчийн)» дешаран предмет йукъайоьду «Ненан мотт а, литература а» предметни областана, Iамо декхарийлахъ долу предмет а йу.

Дешаран хьесапца нохчийн мотт Iаморна билгалдаькхина 507 сахьт:

5 классехъ – 102 сахьт (кIиранахъ – 3 сахьт), 6 классехъ – 102 сахьт (кIиранахъ – 3 сахьт), 7 классехъ – 102 сахьт (кIиранахъ – 3 сахьт), 8 классехъ – 102 сахьт (кIиранахъ – 3 сахьт), 9 классехъ – 99 сахьт (кIиранахъ – 3 сахьт).

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

5 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а (шуьйра дешан хЮттам, дукха маьІнаш долу дешнаш, дешан тЕдеанчу маьІнийн кхиаме система, синонимаш а, антонимаш а, кицанаш а, аларш а).

Нохчийн меттан дошкхолладаларан хьелаш (йуьхьанцарчу ишколехь Іамийнчун барамехь). Лингвистикин коьрта дакъош (фонетика, орфоэпи, графика, орфографи, лексикологи, дошкхолладалар, морфологи, синтаксис, пунктуаци). Мотт билгалонан система санна. Мотт адамийн тЕкаренан гІирс санна. Меттан а, къамелан а коьрта дакъош: аз, морфема, дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени.

Мотт а, къамел а

Мотт а, къамел а. Барта а, йозанан а къамел, монолог а, диалог а, полилог.

Къамелан гІуллакхан тайпанаш (къамел дар, ладогІар, йешар, йаздар), церан башхаллаш.

Дахарехь биначу тидамийн буха тЕхь а, Іилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Іилманан-кхетаме литература йешаран буха тЕхь а барта монологан аларш кхоллар.

Йешна йа ладоьГІна текст, цу йукьахь дуьйцуш волчун йуьхь хуьйцуш а, барта схьаййцар.

Лингвистически теманашна а (Іамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тЕхь йолчу теманашна а диалогехь дакъалацар.

Маршалла хаттаран, Іудикайаран, дехаран, баркаллин къамелан кепаш.

Дахарехь а, книгаш йешарехь а зеделлачунна, чулацаман суьртана тЕ а тевжаш, тайп-тайпана сочиненеш йазйар (цу йукьахь сочиненеш-миниатюраш а).

ЛадогІаран тайпанаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайпанаш: Іаморан, довзийтаран, хьажаран, лехаман.

Барамехь 140 дашал кЕзиг йоцчу ладоьГІначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьІнин тайпанийн Іилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхетар.

Текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккхар, текстан чулацамца догІуш, хаттарш а, царна жобпаш а хІиттор.

Йозанан кепехь йуьхьанцарчу текстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийтар.

Іалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гІирсаш къастор.

Йозанехь вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйар.

Тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэцар.

Текст

Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан тема а, коьрта ойла а. Текстан микротема. Коьрта маьІна чулоцу дешнаш.

Къамелан функционални-маьІнин тайпанаш: суртхЮттор, дийцар, ойлайар; церан башхаллаш.

Текстан композиционни дІахЮттам. Абзац текст композиционни-маьІнин дакъошка йекъаран гІирс санна.

Текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосу гІирсаш: дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цІерметдешнаш, дешан йухаалар.

Дийцар къамелан тайпа санна. Дийцар.

Текстан маьІнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн, абзацийн, текстехь предложенеш вовшахтосучу гІирсийн а, кепийн а; меттан суртхЮтторан гІирсех пайдаэцар (Іамийнчун барамехь).

Йешначу йа ладоьгІначу текстан чулацам ма-барра а, хоржуш а, бацбина а схъабийцар. Дийцархочун йуьхь а хуьйцуш, текстан чулацам схъабийцар.

Текстан хаамаш хийцар: текстан цхьалхе а, чолхе а план.

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанех лаьцна йукъара кхетам (буьйцучу маттах, функционални стилех, исбаьхьаллин литературин маттах).

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Фонетика а, графика а лингвистикин дакъош санна.

Аз меттан дакъа санна. Озан маьІна къасторан гІуллакх. Нохчийн меттан мукъачу аьзнийн къепе.

Нохчийн меттан мукъазчу аьзнийн къепе.

Элпийн а, аьзнийн а дазар. Нохчийн алфавитан хІоттам.

Мукъа аьзнаш: деха а, доца а.

Мукъаза аьзнаш: къора а, зевне а.

Сонорни мукъаза аьзнаш.

Къамел дарехь аьзнийн хийцадалар. Фонетически транскрипцин элементаш.

Нохчийн маттахь дешдакъа. Дешдакъа дешан дакъа санна. Тохар.

Дош фонетически къастор.

Орфоэпи лингвистикин дакъа санна.

Интонаци (йиш), цуьнан функцеш. Интонацин коьрта элементаш.

Орфографи

Орфографи лингвистикин дакъа санна.

Й элпан нийсайаздар.

Къасторан **ь, ъ** хьаьркийн нийсайаздар.

Лексикологи

Лексикологи лингвистикин дакъа санна.

Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьІна долу а, дукха маьІнаш долу а дешнаш; дешан нийса а, тІедеана а маьІна.

Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Лексически дошамийн тайпанаш а (маьІнин дошам, синонимийн, антони-мийн, омонимийн дошамаш), ненан меттан дешнийн хьал карадерзорехь цара ден гІуллакх а.

ЦІена нохчийн а, тІеэцна а дешнаш.

Фразеологи

Фразеологизмаш, церан маьІна, царах пайдаэцар.

Фразеологически эквиваленташ оьрсийн маттахь.

Фразеологически дошамаш.

Дешан хІоттам а, дошкхолладалар а

Морфема меттан уггар жима маьІне дакъа санна.

Морфемийн тайпанаш.

Дешан лард а, чаккхе а. Орам, дешхьалхе, суффикс.

Цхьанаораман (гергара) дешнаш.

Дошкхолладалар а, дошхийцадалар а.

Нохчийн маттахь дешнаш кхолладаларан коьрта кепаш. Дешнаш кхолладала-рехь а, хийцадаларехь а морфемашкахь мукъачу а, мукъазчу а аьзнийн хийцада-

лар.

Дешнаш кхолладаларан морфемни кеп (дешхьалхенан гЮьнца, суффиксан гЮьнца, дешхьалхенан а, суффиксан а гЮьнца). Лардаш вовшахкхетарца дешнаш кхолладалар. Чолхе дешнаш. Чолхе-дацдина дешнаш.

Дешан морфемни анализ.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологи лингвистикин дакъа санна.

Коьрта къамелан дакъош. Къамелан дакъойн семантически, морфологически, синтаксически башхаллаш.

Коьрта къамелан дакъош, церан грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх.

Цердош

Цердош къамелан дакъа санна. Цердешан йукъара грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехь цердешан гІуллакх.

Долахь а, йукъара а цердешнаш. Цердешнийн грамматически классаш. Цердешнийн терахь. Цхьаллин йа дукхаллин терахьан кеп бен йоцу цердешнаш.

Цердешнийн легарш. Диь легар. Дожарийн маьІна.

Цердешнийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

Цердешнаш кхолладаларан некъаш.

Цердешнаш морфологически къастор.

Долахь цердешнийн нийсайаздар.

Цердешнашца **ца** нийсайаздар.

Оьрсийн маттара тІеэцначу цхьадолчу цердешнийн нийсайаздар.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксис лингвистикин дакъа санна.

Дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а нохчийн меттан синтаксисан дакъош санна. Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетаран коьрта тайпанаш (цІеран а, хандешан а).

Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предложенийн тайпанаш, аларан Іалашоне а, эмоцин билгалоне а хьаьжжина.

Дийцаран, хаттаран, тІедожоран; айдаран а, айдаран йоцчу а предложенийн маьІнин а, интонацин а башхаллаш.

Предложенин коьрта меженаш (грамматически лард).

Подлежащи а, сказуеми а предложенин коьрта меженаш санна.

Сказуемин подлежащица барт хилар.

Грамматически лардийн масалле хьаьжжина, предложенийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе.

Йаьржина а, йаржаза а предложенеш. Предложенин коьртаза меженаш: къастам, кхачам, латтам. Къастам а, и гайтаран тайпаналлин гІирсаш а. Кхачам а (нийса а, лач а), и гайтаран тайпаналлин гІирсаш а. Латтам а, и гайтаран тайпаналлин гІирсаш; маьІне хьаьжжина, латтабийн тайпанаш (хенан, меттиган, даран суьртан, Іалашонан, бахьанин, бараман).

Предложенин цхьанатайпана меженаш, къамелехь цара деш долу гІуллакх. Цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенийн интонацин башхаллаш. Цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долу предложенеш.

ТІедерзарца йолу предложени, интонацин башхаллаш.

ТІедерзар а, и гайтаран гІирсаш а.

Цхьалхечу предложенин синтаксически анализ.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш пунктуационни кечйар.

Диалог.

Йозанехь диалог пунктуационни кечйар. Пунктуаци лингвистикин дакъа санна.

7 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Нохчийн мотт кхуьуш болу хилам санна. Къоман меттан, культурын, историн уьйр.

Мотт а, къамел а

Монолог-суртхЮоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар.

Диалоган тайпанаш: гЮуллакх дан дагадаийтар, вовшех дагабовлар, хаамах жоп дехар, хаам бар.

Текст

Текст къамелан произведени санна. Текстан коьрта билгалонаш (жамI дар).

Текстан дIахЮоттам. Абзац.

Текстан хаамаш хийцар: текстан план (цхьалхе, чолхе; цIеран, хаттаран, тезисан); текстан коьрта а, коьртаза а хаам.

Текстехь предложенеш вовшахтосу гIирсаш а, кепаш а (жамI дар).

Текстехь меттан суртхЮотторан гIирсаш.

Ойлайар къамелан функционални-маьIнин тайпа санна.

Текстан-ойлайаран дIахЮоттаман башхаллаш.

Текстан маьIнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн а, абзацийн а, текстехь предложенеш вовшахтосучу кепийн а, гIирсийн а; меттан суртхЮотторан гIирсех пайдаэцар (Iамийнчун барамехь).

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанех лаьцна кхетам: буьйцу мотт, функционални стилаш (Илманан, публицистикин, гЮуллакхан), исбаьхьаллин литературин мотт.

Публицистикин стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

Публицистикин стилаш жанраш (репортаж, йоза, интервью).

Публицистикин стилехь йолчу тексташкахь меттан суртхЮотторан гIирсех пайдаэцар.

ГЮуллакхан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан обздангалла

Морфологи меттан Илманан дакъа санна (жамI дар).

Хандош

Хандешан 1-ра а, 2-гIа а спряженеш. Дешан орамехь мукъа аьзнаш хийцадалар.

Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш.

Хандешан билгала, бехкаман, лааран, тIедожоран саттамаш. Хандешан хаттаран а, латтаман а кепаш.

Хандешнашца дацаран дакъалгаш (*ца, ма*) нийсайаздар.
Хандош морфологически къастор.

Причасти

Причасти хандешан кеп санна. Причастехъ хандешан а, билгалдешан а билгалонаш. Предложенехъ причастин синтаксически г'уллакх.

Причастин хенаш. Лааме а, лаамаза а причастеш. Причастин легар.

Причастин карчам.

Причасти морфологически къастор.

Причастийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

Причастешца суффиксаш нийсайазйар. Причастеш кхоллайалар.

Цхъайолу причастеш ц'ердешнашка а, билгалдешнашка а йерзар. Причастешца *ца* цхъаьна а, къаьстина а йаздар.

Причастин карчамца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш.

Деепричасти

Деепричасти хандешан кеп санна. Деепричастехъ хандешан а, куцдешан а билгалонаш. Предложенехъ деепричастин синтаксически г'уллакх.

Деепричастин хенаш.

Деепричастин карчам. Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш.

Деепричастешца дацаран дакъалг *ца* нийсайаздар.

Масдар

Масдаран коьрта грамматически билгалонаш а, предложенехъ цуьнан синтаксически г'уллакх а.

Масдаран грамматически категореш: терахъ, классан гайтам.

Масдаран легар.

Масдаран карчам. Масдаран карчамехъ сацаран хъаьркаш.

Масдарца *ца* нийсайаздар.

Куцдош

Куцдашах кхетам. Куцдешнийн йукъара грамматически маьІна.

Куцдешнийн тайпанаш. Куцдешнийн дустаран даржаш.

Куцдешнийн кхолладалар.

Куцдешан синтаксически г'уллакх.

Куцдош морфологически къастор.

Куцдешнийн нийсайаздар: цхъаьна, къаьстина, дефисца йаздар.

Г'уллакхан къамелан дакъош

Г'уллакхан къамелан дакъойх йукъара кхетам. Коьрта къамелан дакъош г'уллакхан къамелан дакъойх къастор.

Дешт'аьхье

Дешт'аьхье г'уллакхан къамелан дакъа санна.

Дешт'аьхье, цуьнан маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически г'уллакх.

Дешт'аьхьенийн тайпанаш.

Кхечу къамелан дакъойх кхоллайелла дешт'аьхьенаш.

Церан нийсайазйар.

Хуттург

Хуттург г'уллакхан къамелан дакъа санна. Хуттург

предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенин дакъош а вовшах-тосу гIирс санна.

Хуттургийн тайпанаш, шайн хIоттаме хъаьжжина: цхъалхе, чолхе, хIоттаман. ХIоттаман хуттургийн нийсайазйар.

Хуттургийн тайпанаш, шайн маьIне хъаьжжина: цхъаьнакхетаран а, карара а.

Текстехь хуттургийн маьIна. Къамелехь хуттургех, церан маьIне хъаьжжина, пайдаэцар. Хуттургех предложенеш а, текстан дакъош а вовшахтосучу гIирсех санна пайдаэцар.

Предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенийн дакъош а вовшахтосучу хуттургашца (*а, йа*) йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Дакъалг

Дакъалг гIуллакхан къамелан дакъа санна.

Дакъалгийн тайпанаш, шайн маьIне а, пайдаэцаре а хъаьжжина.

Дакъалгийн нийсайаздар. Тайп-тайпанчу къамелан дакъошца дакъалгаш дефисца а, къаьстина а йаздар.

Айдардош

Айдардашах кхетам. Къамелехь айдардешан маьIна.

Айдардешан билгалонаш. Айдардешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Азтардаран дешнаш.

Айдардешнийн интонацица а, сацаран хъаьркашца а къастор.

КОЪРТАЧУ ЙУКЪАРЧУ ДЕШАРАН ТIЕГIАНЕХЬ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМIАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамIашка кхочу дешаран а, кхетош-кхиоран а гIуллакхийн цхъааллехь, нохчийн къоман ламасталлин социокультурни, синьобздангаллин мехаллашца, йукъараллехь тIеэцначу низаман бакъонашца, норманашца догIуш а долуш, цул сов, жамIаша ша-шен довзарехь, ша-шен кхетош-кхиорехь, ша-шен кхиорехь адаман чохъара хъелаш кхолларехь аьтто а бо.

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамIаша гайта деза позитивни мехаллехь кхетаран къепен куьйгалица болх бан дешархой кийча хилар, цуьнан къепен буха тIехь а, кхетош-кхиоран гIуллакхдаран коьрта некъаш кхочушдарехь а гIуллакхдаран зеделларг совдаккхар, цу йукъахь кху декъахь:

Граждански кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш кхочушдан а, цуьнан бакъонаш тIеэца а кийча хилар, кхечу адамиин бакъонаш, маршо, бакъдолу хъашташ ларар; доьзалан, дешаран хьукматан, меттигерчу йукъараллин, виначу мехкан, пачхъалкхан дахарехь жигара дакъалацар, цу йукъахь нохчийн маттахь йазйинчу литературин произведенешкахь гайтинчу хъелашца дустарехь дакъалацар а; экстремизман, дискриминацин муьлхха а кеп тIецаэцар; адаман дахарехь тайп-тайпанчу йукъараллин институташа дечу гIуллакхах кхетар; коьртачу бакъонех, марсонах, гражданинан декхарех, йукъараллин норманех, нохчийн маттахь йазйинчу литературин произведенешкарчу

масаллийн буха тГехь кхийнчу поликультурни йукъараллехь адамийн вовшашца йолчу йукъаметтигийн бакъонех лаьцна кхетам хилар; цхъаьна тайп-тайпана гГуллакхаш кхочушдан кийча хилар, вовших кхета, вовшашна гГо дан гГертар; ишколан шайн урхаллехь жигара дакъалацар; гуманитарни гГуллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

Патриотически кхетош-кхиоран:

Нохчийн Республикин пачхьалкхан матто санна нохчийн матто дечу гГуллакхах кхетар; нохчийн мотт, истори а, шен мехкан культура а йовза лаам гучу-баккхар; нохчийн маттаца, шен Даймехкан кхиамашца, Илманца, исбаьхьаллица, тГеман хьуьнаршца, халкъан кьинхьегаман кхиамашца, (цу йукъахь исбаьхьаллин произведенешкахь гайтинарш а), мехала йукъаметтигаш йолуш хилар; Нохчийн Республикин символш, пачхьалкхан дезденош, исторически а, Iаламан а тIаьхьало,хIолламаш, тайп-тайпанчу къаьмнийн ламасташ ларар.

Синьовздангаллин кхетош-кхиоран:

гГиллакх-овздангалла къасточу хьелашкахь овздангаллин мехалла а, норманаш а йовзар; шен леларан, цу йукъахь къамел даран а, шегара даьллачун а, ткъа иштта овздангаллин, бакъонийн норманашка хьаьжжина, кхечу адамийн леларан а, цаьргара даьллачун а мах хадо кийча хилар, диначу хIуманан хин йолчу тIаьхьалонах кхетар тидаме а оьцуш; йукъараллехь лело ца догIу гГуллакхаш адамийн леларан норманашца а, бакъонашца а цхъаьна ца догIу гГуллакхаш жигара тIецаэцар; шен а, йукъараллин а меттиган хьелашкахь адаман маршо а, жьопалла а.

Эстетически кхетош-кхиоран:

шен а, кхечу а халкъийн исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепех, ламастех, кхоллараллех кхеташ хилар; исбаьхьаллин эмоцин тIеIаткъамах кхетар; зIенан а, ша-шен гайтаран а гIирсех санна исбаьхьаллин культурин мехаллех кхетар; даймехкан а, дуьненан а исбаьхьаллин мехаллех кхетар; исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашкахь ша-шен гайтаре гГертар.

Физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:

шен дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна тIе а тевжаш, дахаран мехаллех кхетар; шен могошаллина жьопаллехь хилар а, дахаран могошчу кепана тIехьажам хилар а (аьхна кхача, гигиенин бакъонаш ларйар, дIанисийна дешаран а, садаIаран а раж; диллина физически жигаралла); тIаьхьенех кхетар, зене марздаIаларш (спирт малар, цигаьрка озар, наркотикашка марзвалар), физически (а, синIаткъаман а, могошаллина зене йолу кхин тайпа кепаш тIецаэцар; кхерамзаллин бакъонаш ларйар, цу йукъахь ишколан меттан дешаран процессехь интернет-гуонехь кхерамзаллин леларан карадерзарш а; халахетарех а, хийцалуш долчу йукъараллин, хааман, Iаламан хьолех а вола хьуьнар хилар, цу йукъахь шена зеделлачух кхеташ а, кхин дIа йолу Iалашонаш хIиттош а; йемал ца беш, ша а, кхиберш а тIеэца хаар; шен а, кхиболчеран а синхаамийн хьолах кхета хаар, шегара хьал гайтархьама меттан гIирсех нийса пайдаэцар, цу йукъахь нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкарчу масалшна тIе а тевжаш; рефлексин карадерзарш кхиор, шегара а, ткъа иштта кхечу стагера а гIалат дала бакьо хилар къобалдар.

Кьинхьегаман кхетош-кхиоран:

технологин а, йукъараллин а хьажаман практикин хьесапаш (добзалан, ишколан, гIалин, мехкан дозанехь) кхочушдарехь жигара дакъалаца тIехьажам хилар, цу тайпана гГуллакх дIадо, план хIотто а, ша кхочушдан а хьуьнар хилар;

корматаллаш а, тайп-тайпана кьинхъегам а практикехъ Iамо дог дар, цу йукъахъ Iамочу предметан хаарех пайдаэцаран а, филологаша, журналисташа, йаздархоша бен болх бовзаран а буха тIехъ а; кьинхъегаме а, кьинхъегаман жамIашка а ларам хилар; шен а, йукъараллин а хъашташ тидаме а оьцуш, кхетарца харжар, дешаран, дахаран хъесапийн шен траектори дIахIоттор; хиндолчух долу шен хъесапаш схъадийца хаар.

Экологин кхетош-кхиоран:

гонахарчу декъехъ хъесапаш кхочушдархъама йукъараллин а, Iаламан а Iилманийн декъехъ долчу хаарех пайдаэцар, дечун план хIоттор, гонахарчарна цунах хила тарлучу тIаьхъалонан мах хадор; экологин проблемех лаьцна шена хетарг хъекъале а, нийса а схъаала хаар;

экологин культурин тIегIа лакхайаккхар, экологин проблемаш йаккхий хиларх а, уьш къасто некъаш лаха дезарх а кхетар; гонахарчарна зуламе долу дараш жигара тIецаэцар, цу йукъахъ экологин проблемаш ойъу литературин прозведенеш йовзарца кхиьнарш а; Iаламна, йукъараллина, технологиана йукъахъ долчу хъелашкахъ гражданина а, хъаштхочо а санна айхъа дан дезачух кхетар; экологин хъажаман практикин гIуллакхдарехъ дакъалаца кийча хилар.

Iилманан довзаран мехаллин:

адаман а, Iаламан а, йукъараллин а кхиаран коьртачу низамех, адаман Iаламан а, йукъараллин а гуонаца йолчу уьйрех, меттан кхиаран низамех лаьцначу Iилманан кхетамийн вайн заманан къепеца гIуллакхдарехъ кхиар; меттан а, йешаран а культура, йешаран говзалла дуьне довзаран гIирс санна карайерзор; иш-колан меттан дешаран башхаллаш лоруш, лехаман гIуллакхдаран коьрта хаарш карадерзор; зеделлачух, диначух, тидамех кхетарна тIехъажам а, шен а, йукъарчу а хьоле кхачаран некъаш кхачаме дало гIертар а.

Дешархо йукъараллин а, Iаламан а гуонан хийцалучу хьолех воларан:

йукъараллин зеделларг, коьрта йукъараллин гIуллакхаш, йукъараллехъ леларан бакъонаш, норманаш, йукъарлонашкахъ а, тобанашкахъ а йукъараллин дахаран кепаш дешархоша карайерзор, корматаллин гIуллакхдарца, ткъа иштта доьзал а, кхечу культурин гуонера нахаца йукъараллин зIе хиларан гурашкахъ вовшахтоьхна тобанаш а йукъа а лоцуш; билггал доцчу хъелашкахъ зIе хиларан хъашт, кхечеран хаарш а, царна зеделларг а тIеэца кийча хилар; практически гIуллакхдарца шена хууш долчун тIегIа лакхадаккхарехъ билггал доцчу хъелашкахъ даран хъашт хилар, цу йукъахъ кхечу нахах Iама хаар а, цхъаьна гIуллакхдарехъ кхечарна зеделлачух девза гIуллакхаш, карадерзарш, керла хаарш тIеэца хаар а; объектех, хиламех лаьцна гипотезаш, цу йукъахъ хьалха бевзаш цахилларш а, кхетамаш, ойла кепе йалоран, васташ цхъаьнадалоран говзалла а, керла хаарш а кхио оьшуш хилар а; шен хаарш къен хиларх кхетар, шен кхиаран хъесап хIоттор; коьртачу кхетамех, терминех, кхиаран концепцин декъехъ шена хетачух пайдаэца хаар, экономикин, йукъараллин, Iаламан вовшашца йолу уьйр гучуйаккха а, талла а хаар, гонахарчунна Iаткъам бар, Iалашонашка кхачар, кхайкхамаш а, хила тарлун йаккхий тIаьхъалонаш а эшор тидаме а оьцуш, ша дечун мах хадо хаар;

книгаш йешарехъ, къамел дарехъ, дахарехъ зеделлачунна тIе а тевжаш, Iаткъамечу хьолах кхета, хуьлучу хийцамийн, церан тIаьхъалонийн мах хадо; Iаткъамечу хьолан мах хадо, тIеэцна сацамаш, дараш нисдан; кхераман, тIаьхъалонан мах хадо а, кепе йало а, зеделларг кхио, хIоьттинчу хьолехъ диканиг лаха хаа; кхиаман гаранти йоцуш, гIуллакх дан кийча хила хьуьнар хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

1. Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор

Кобрта маџнин дараш:

меттан дакъойн, меттан хиламийн, процессийн ладаме билгалонаш гучуйаха а, билгалйаха а;

меттан дакъош (хиламаш) тайпанашка дџасадекъаран ладаме билгало, жамџдарна а, дустарна а бахъанаш, кхочушйечу анализан критереш къасто; ладамечу билгалоне хъаџжина, меттан дакъош тайпанашка дџасадекъа;

низаме хъаџжина дерг а, цхъаџнацадогџург а къасточу факташкахъ, хаамашкахъ, тидамашкахъ гучудаккха; низаме хъаџжина дерг а, цхъаџнацадогџург а гучудаккхаран критереш йала;

хџоттийна дешаран декхар кхочушдарна ошучу текстан хааман къоџлла гучуйаккха;

меттан процессаш џаморехъ бахъанин-тџаџхъалонан уџйраш гучуйаха; дедукцин а, индукцин а ойланаш сацарх, тера йогџу ойланаш сацарх пайдаџцарца жамџаш дан; уџйрех лаџцна гипотезаш кепе йало;

текстийн тайп-тайпанчу кепашца, меттан тайп-тайпанчу дакъошца болх барехъ дешаран хъесап кхочушдаран кеп шен лаамехъ харжа, кхочушдаран вариантш йустуш а, гџолехъ вариант хоржуш а, ша билгалйина критереш тидаме оџцуш а.

Кобрта лехаман дараш:

хаттарех пайдаџца мотт џаморехъ хааран лехаман гџирсах санна;

хъолан бакъ долчун а, лууш долчун а йукъара цхъаџнацадогџург гойту хаттарш кепе дало а, долуш дерг а, лоџхуш дерг а шен лаамехъ дџахџотто а;

шена хетарг а, кхечарна хетарг а бакъ хиларх лаџцна гипотеза кхолла, шена хетарг а, оџла а тџечџагџйан;

дарийн алгоритм хџотто, дешаран хъесап кхочушдарехъ цунах пайдаџца;

меттан дакъойн, процессийн, бахъанин-тџаџхъалонан уџйрийн, объектийн вовшашца йозуш хиларан башхаллаш дџахџитторехъ ша хџоттийнчу планаца жима таллам бан;

лингвистически таллам (эксперимент) барехъ схъаџцначу хааман мегаш хиларан а, бакъхиларан а мах хадо; биначу тидаме, талламе хъаџжина, жамџаш ша кепе дало; схъаџцна жамџаш бакъхиларан мах хадоран гџирсаш караберзо;

процессийн, хиламийн кхин дџа хила тарлуш долу кхиар а, тера догџучу хъелашкахъ церан тџаџхъалонаш а билгалйаха, ткъа иштта керлачу хъелашкахъ а, контексташкахъ а церан кхиарах лаџцна шайна хетарг ала.

Хаамца болх бар:

деллачу дешаран хъесапе а, йалийнчу критерешка а хъаџжина, хаамаш ларехъ а, схъакъасторехъ а тайп-тайпанчу кепех, гџирсех, жоп дехарх пайдаџца;

тексташкахъ, таблицашкахъ, схемашкахъ белла хаам схъакъасто, талла, къепе бало, хааман кхетам бала, цуџнан жамџ дан;

чулацамехъ болу хаам бакъ хиларе а, мегаш хиларе а хъаџжина, текстан мах хадорхъама а, дешаран хъесапаш кхочушдаран џалашонца ошучу хаамах кхетархъама а ладогџаран а, йешаран а тайп-тайпанчу кепех пайдаџца;

хџиттийнчу џалашонашка хъаџжина, цхъана йа масех хъостанера хаамаш схъаџцархъама, жамџдархъама, къепе балорхъама маџнин йешарх пайдаџца;

тайп-тайпанчу хаамийн хьостанашкара тера догѳу тѳечѳагѳдарш каро (цхьа ойна, верси бакъйеш йа харцйеш йолу);

хаам луш йолу уггар гѳолехъ кеп (текст, презентаци, таблица, схема) ша схьахаржа а, кхочушден хьесапаш, коммуникативни хѳоттаме хьаьжжина, чолхе йоцчу схемашца, диаграммашца, кхечу графикица, церан вовших йозуш хиларца гайта а;

хьехархочо йеллачу йа ша хѳоттийнчу критерешца хааман тешаме хиларан мах хадор;

хаамаш къепе бало а, эвсараллица дагахъ латто а.

2. Дешаран универсальни коммуникативни дараш карадерзор

Пекаре:

тѳекаренан хьелашка, ѳалашонашка хьаьжжина, хетарг кхолла а, цунах кхета а, эмоцеш гайта; диалогашкахъ а, дискуссешкахъ а, барта монологически къамелехъ а, йозанан тексташкахъ а ша (шена хетарг) гайта;

тѳекаренан ишарш йаран (дешнашца боцу) гѳирсаш бовза, йукъараллин хьаьркийн маьѳнех кхета;

къовсаме хьелаш кхолладаларан бахъанаш довза, къовсамаш малбан, дага-довла;

кхечеран дагахъ долчух кхета, къамелхочуьнца лараме хила, хьайн дуьхьалонаш озьдачу кепе йерзо;

диалог/дискусси дѳайахъарехъ йийцаре йиллинчу темица догѳу хаттарш дала а, хьесап кхочушдарна а, дика лаарца йолчу тѳекаренна тѳетарна а тѳехъажийна йолу ойланаш ала а;

шена хетарг диалоган кхечу декъашхошна хетачунна дуьхьалхѳотто, башхаллаш а, позицийн тера хилар а гучудаккха;

йиначу меттан анализан, кхочушйинчу лингвистически экспериментан, талларан, проектан жамѳаш нахана гуш-хезаш довзийта;

презентацин ѳалашо а, аудиторин башхаллаш а лоруш, къамел даран барам ша харжа, цуьнга хьаьжжина, иллюстрацин материалах пайдаэцарца барта а, йозанан а тексташ хѳитто.

Цхьаьна гѳуллакхдар:

билгал йолу проблема кхочушйарехъ тобанца а, ша а бен болх гѳолехъ хиларх кхета а, цунах пайдаэца а, йуьхъарлаьцна ѳалашо кхочушйарехъ вовшашца зѳе хиларан тобанан кепех пайдаэцар оьшуш хилар билгалдаккха;

цхьаьна гѳуллакхдаран ѳалашо йуьхъарлаца, цу ѳалашоне кхача цхьаьна дараш хѳитто: гѳуллакх дѳасадекъа, барт бан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамѳа дийцаре дан; масех адамна хетачун жамѳа дан, куьйгалла дан, тѳедиллар кхочушдан, муьтѳахъ хила кийча хилар гучудаккха;

цхьаьна бен болх вовшахтохаран план хѳотто, шен гѳуллакх къасто (вовшашца зѳе хиларан массо а декъашхочунна бакъахъа хетарг а, церан таронаш а лоруш), тобанан декъашхошна йукъахъ хьесапаш дѳасадекъа, белхан тобанийн кепашкахъ дакъалаца (дийцаре диллар, вовших дагавалар, «хьен штурм», кхийерш а);

белхан шен дакъа кхочушдан, оцу декъехъ лакхарчу жамѳашка кхача, тобанан кхечу декъашхойн дарашца шен дарийн уьйр хилийта;

йукъарчу балха тѳехъ ша дакъалацаран эвсараллин мах хадо вовшашца зѳе хиларан декъашхоша шаьш хѳиттийнчу критерешца; жамѳаш йуьхъанцарчу хьесапца а, тобанан хѳора декъашхочун цу жамѳашка кхачоран гѳуллакхца а дуста, жобпаллин гуо дѳасабекъа а, тобанна хьалха отчет йала кийча хила а.

3. Дешаран универсальни регулятивни дараш карадерзор

Ша-шен вовшахтохар:

дешаран а, дахаран а хъелашкахъ кхочушийен проблемаш гучуйаха;
сацам баран тайп-тайпана некъаш довза (ша цхъамма, тобанехъ сацам бар,
тобано сацам бар);

хъесап кхочушдаран алгоритм (йа цуьнан дакъа) ша хІотто, болчу гІирсашка
а, шен таронашка а хъаьжжина, дешаран хъесап кхочушдаран кеп къасто, са-
цаман йелла вариантш тІечІагІйан;

дарийн план ша хІотто, иза кхочушийарехъ оьшу нисдарш йукъадало;
шена хетарг къасто а, шен сацамах жобпалла тІеэца а.

Ша-шен таллар:

ша-шен талларан (цу йукъахъ къамелан а), ша-шен догдаийтаран, рефлексин
тайп-тайпана кепаш карайерзо;

дешаран хъолан нийса мах хадо а, иза хийцаран план йало а;

дешаран хъесап кхочушдарехъ хила тарлуш йолу халонаш ган а, хийцалучу
хъелашна адаптаци йан а;

гІуллакхдаран жамІашка кхачаран (цакхачаран) бахъанех кхето; коммуника-
тивни аьтто цахиларан бахъанех кхета а, уьш ца хилийта хаа а, карадерзийнчу
къамелан зеделлачун мах хадо, тІекаренан Іалашонашка а, хъелашка а хъаьжжи-
на, шен къамел нисдан а; тІекаренан Іалашонан а, хъелийн а жамІ цхъаьнадаран
мах хадо.

Синхаамийн интеллект:

шен а, кхечеран а синхаамаш тІехъ урхалла даран хъуьнар кхио;
синхаамаш хиларан бахъанаш гучудаха а, талла а; кхечу стеган дагахъ дол-
чух а, цуьнан бахъанех а кхета, къамелан хъал а толлуш; шен синхаамаш гайта-
ран кеп нисйан.

Ша а, кхиберш а тІеэцар:

кхечу стагах а, цунна хетачух а кхеташ хила; ша а, кхиверг а гІалатвала бакъо
йолуш хиларх кхета;

ша а, кхиберш а, йемал ца беш, тІеэцар; цІеначу дагара хила;
гонахарчу дерригенна а Іуналла дан йиш цахиларх кхета.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

5 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн меттан хьолах а, исбаьхьаллех а кхеташ хила, цунна тешалла деш
долу масалш дало.

Лингвистикин коьрта дакъош, меттан а, къамелан а коьрта дакъош довза (аз,
морфема, дош, дешнийн цхъаьнакхетар, предложени).

Мотт а, къамел а

Барта а, йозанан а къамелан, монологан а, диалоган а йукъара башхаллаш
билгалйаха; хІора дийнан дахарехъ а,
дешарна тІехъажийна долу хъесапаш кхочушдарехъ а къамелан гІуллакхдаран
тайпанийн башхаллаш тидаме эца.

Дахарехъ биначу тидамийн, Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, Илманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тӀехъ барамехъ 5 предложенел кӀезиг доцу барта монологически аларш хӀитто.

Лингвистически теманашна йолчу диалогехъ а (Іамийнчун барамехъ), дахарехъ биначу тидамийн буха тӀехъ йолчу диалогехъ/полилогехъ а дакъалаца (барамехъ 3 репликел кӀезиг йоцуш).

Къамелан тайп-тайпанчу функциональни-маӀнин тайпанийн Илманан-дешаран, исбаьхьаллин тексташка ладогӀаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, довзийтаран, Іаморан, лехаман.

Барамехъ 90 дашал кӀезиг йоцу йешна йа ладогӀна текст барта схьайийца.

Барамехъ 140 дашал кӀезиг йоцчу ладогӀначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функциональни-маӀнин тайпанийн Илманан-дешаран, исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета: барта а, йозанехъ а текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккха; текстан чулацамца догӀу хаттарш хӀитто а, царна жьопаш дала а; йозанан кепехъ йуьхьанцарчу текстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехъ йуьхьанцарчу текстан барам 90 дашал кӀезиг хила ца беза; дацдинчу схьадийцарехъ – 95 дашал кӀезиг хила ца беза).

Іалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гӀирсаш къасто.

Йозанехъ вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахъ 80 – 90 дешан барам болу текст тӀера схьайазйеш а; 10 – 15 дашах лаьтта дешнийн диктант йазйеш а, хьалха Іамийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш хӀоттийнчу 80 – 90 дешан барам болчу йозучу текстан буха тӀехъ диктант йазйеш а; тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэца хаа; барта къамелехъ а, йозанехъ а къамелан оздангалла ларйан.

Текст

Текстан коьрта билгалонаш йовза; текст композиционни-маӀнин дакъошка (абзацашка) йекъа; текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосу гӀирсаш (дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цӀерметдешнаш, дешан йухаалар) бовза; шен текст (барта а, йозанан а) кхолларехъ оцу хаарех пайдаэца.

Текстан, цуьнан композиционни башхаллийн маӀнин анализ йан, микротемийн а, абзацийн а масалла къасто.

Текстан башхалонаш билгалйаха, цуьнан коьрта билгалонашца (тема, коьрта ойла, предложенийн грамматически уьйр, маӀнин цхьаалла, гӀеххьа йуьзна хилар) йогӀуш хиларе хьаьжжина а; къамелан функциональни-маӀнин тайпанан текст хиларе хьаьжжина а.

Текст кхолларан практикехъ (Іамийнчун барамехъ) текстан коьртачу билгалонех а, къамелан функциональни-маӀнийн башхаллех а, меттан функционални тайп-тайпаналлех а долчу хаарех пайдаэца.

Текст кхолларан практикехъ текстан (дийцар) коьрта билгалонех долчу хаарех пайдаэца.

Дахарехъ, книгаш йешарехъ зеделлачунна тӀе а тевжаш, тексташ-дийцарш кхолла; чулацаман суьртана тӀе а тевжаш, тексташ кхолла; (цу йукъахъ барамехъ 3 йа цул сов предложенел кӀезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш а; барамехъ 60 дашал кӀезиг йоцу классехъ йазйеш йолу сочиненеш а).

Кеп талхийна текст йухаметтахӀотто; йуьхьанцарчу текстана тӀе а тевжаш, йухаметтахӀоттийна текст нисйан.

ЛадогӀначу а, йешначу а Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, Илманан-кхетаме йолчу текстийн хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: план хӀотто (цхьалхе, чолхе) кхин дӀа а текстан чулацам барта а, йозанан кепехъ а йухаметтахӀотто-

ран Иалашонца; текстан чулацам, цу йукъахь дийцархочун йуъхь хуьйцуш а, схьабийца; тайп-тайпанчу хьостанашкара хаам схьахаржа а, цу йукъахь лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, дешаран гIуллакхдарехь цунах пайдаэца а.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

Шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ церан чулацам кхачаме балоран Иалашонца тайан (бакъ йолу материал таллар, текстан йуъхьанцара маьIнин анализ – маьIнин цхьаалла, дозуш хилар, хаамаш хилар).

Меттан функционални тайпанаш

Буьйцучу меттан, функционални стилийн, исбаьхьаллин литературин меттан башхаллех лаьцна йукъара кхетам хила.

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Аьзнийн башхалонаш билгалйаха; озана а, элпана йукъарчу башхаллех кхета, аьзнийн системин башхалонаш билгалйаха.

Зевне а, кьора а мукъаза аьзнаш, деха а, доца а мукъа аьзнаш хазарехь къасто а, нийса дIаала а.

Дешнаш дешдакъошка декъа а, уьш нийса дIаала а. Оьрсийн маттара тIеэцна дешнаш аларехь нохчийн меттан аьзнийн къепено а, интонацино а тIеIаткъам барца кхоллалуш йолу акцент дIайаккха.

Барта а, йозанца а дешан фонетически къастам бан.

Дешнаш аларан а, нийсайаздаран а практикехь фонетикех, графикех, орфоэпех долчу хаарех пайдаэца.

Орфографи

Нийсайаздаран практикехь орфографех долчу хаарех пайдаэца (цу йукъахь ду **й** элпан а, къасторан **ь, ъ** хьаьркийн а нийсайаздарх долчу хаарш а).

Лексикологи

Дешан лексически маьIна къасто.

Къамелехь цхьа маьIна долчу а, дукха маьIнаш долчу а дешнех нийсачу а, тIедеанчу а маьIнехь пайдаэца.

Синонимаш, антонимаш, омонимаш йовза.

Лексически дошамех пайдаэца хаа (маьIнин дошамах, синонимийн, антонимийн, омонимийн дошамех).

ЦIена нохчийн а, тIеэцна а дешнаш довза.

Къамелехь дешнех, церан лексически цхьаьнадар тидаме а оьцуш, пайдаэца,

Фразеологи

Фразеологизмаш йовза. Фразеологизмийн маьIна дийца, уьш синонимашца а, йукъарчу дешнийн цхьаьнакхетаршца а хийца.

Къамелехь фразеологически карчамех пайдаэца, пайдаэцаран гуо, тIекаренан хьелаш тидаме а оьцуш.

Дешнийн лексически анализ йан (Iамийнчун барамехь).

Дешан хIоттам а, дошкхолладалар а

Дашехь морфемаш йовза (орам, дешхьалхе, суффикс,

чаккхе), дешан лард схъакъасто.

Цхъанаораман (гергара) дешнаш харжа а, къасто а.

Дешнийн кхолладаларехъ а, хийцадаларехъ а морфемашкахъ хийцалуш долу аьзнаш каро.

Схъадевлла а, схъадовлаза а долчу дешнийн лардаш къасто.

Дошкхолладаларан коьрта кепаш, дешнийн кхолладаларан зIенаш къасто.

Дешхъалхенан а, суффиксан а гIоьнца а, ткъа иштта лардаш вовшахкхетарца а дешнаш кхолла.

Дешнийн морфемни анализ йан.

Чолхе дацдина дешнаш нийса дIаала а, царех нийса пайдаэца а.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологин коьрта кхетамаш бовза.

Коьртачу къамелан дакъойн ладаме билгалонаш хаа.

Дешнийн лексико-грамматически тайпанех санна къамелан дакъойх, дешан грамматически маьIнех, нохчийн маттахъ дешарна тIехъажийна хъесапаш кхочушдарна леринчу къамелан дакъойн къепех долчу хаарех пайдаэца.

Къамел дарехъ а, тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехъ а морфологех долчу хаарех пайдаэца.

ЦIердош

ЦIердош къамелан дакъа санна довза, йукъарчу маьIне а, хаттаре а хъаьжжина; цуьнан грамматически билгалонаш, синтаксически гIуллакх къасто; къамелехъ цо дечу гIуллакхах кхето.

ЦIердешнийн дукхаллин терахъан кепаш нийса кхолла а, къамелехъ царех пайдаэца а. Долахъ а, йукъара а цIердешнаш къасто а, къамелехъ царех нийса пайдаэца а.

ЦIердешнийн грамматически классаш йовза.

1-, 2-, 3-, 4-чуй легарехъ долчу цIердешнийн оьшучу дожаран кеп нийса кхолла а, къамелехъ цунах пайдаэца а.

ЦIердешнийн нийсайаздаран норманаш (цу йукъахъ цIердешнашца **ца** нийсайаздаран норма а) ларйан.

ЦIердешнашна морфологически къастам бан.

Оьрсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахъ цIердешнийн башхаллех кхета.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксисан дакъош довза (дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а); предложенера дешнийн цхъаьнакхетарш къасто; коьртачу дешан морфологически билгалонашка хъаьжжина, дешнийн цхъаьнакхетарийн тайпанаш довза (цIеран, хандешан); дешнийн цхъаьнакхетаршна а, цхъалхечу предложенешна а синтаксически анализ йан; чолхечу предложенешна пунктуационни анализ йан (Iамийнчун барамехъ); тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехъ а, къамел дарехъ а синтаксисах, пунктуацех долчу хаарех пайдаэца.

Чолхейовлаза йолу цхъалхе предложенеш йовза; цхъанатайпанчу меженашца чолхейевлла цхъалхе предложенеш, цхъанатайпанчу меженашца йукъара дош долу а, тIедерзарца йолу а предложенеш а чулоцуш; аларан Iалашоне хъаьжжина (дийцаран, тIедожоран, хаттаран), эмоцин билгалоне хъаьжжина (айдаран, айдаран йоцу), грамматически лардийн масалле хъаьжжина (цхъалхе, чолхе), коьртаза меженаш хиларе хъаьжжина (йаьржина, йаржаза), предложенеш йовза; предложенин коьрта а (грамматически лард), коьртаза а меженаш къасто (Iамийнчун барамехъ).

Диалогически а, монологически а къамелехъ, кехат тIехъ, дIакхайкхорехъ,

и.д.кх. тЕдерзарх пайдаэца. Предложенехь тЕдерзар а, подлежащи а вовшах къасто. Сацаран хьаьркаш хИтторах кхето.

ТЕдерзарца, цхьанатайпанчу меженашца, цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долчу предложенешкахь; ма-дарра къамелаца йолчу предложенешкахь; хуттургаш йолчу а, хуттургаш йоцчу а уьйраца дозуш долчу дакъойх лаьт-тачу чолхечу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хИтторан пунктуационни норманаш йозанехь ларйан; йозанехь диалог кечйан.

7 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Кхуьуш болчу хиламах санна маттах кхетам хила. Къоман меттан а, культу-рин а, историн а уьйрах кхета (масалш дало).

Мотт а, къамел а

Тидамийн, шен битамийн, Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, Илманан-кхетаме литература йешаран буха тЕхь барамехь 7 предложенел кЕзиг доцу барта монологически аларш хИтто (монолог-суртхЮоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар); Илманан хаамах лаьцна къамел дан.

Лингвистически теманашна а (Iамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тЕхь йолчу теманашна а барамехь 5 репликел кЕзиг йоцчу диалогехь дакъалаца.

Диалоган тайп-тайпана кепаш карайерзо: диалог – хаамах жоп дехар, диалог – хаам бар.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн публицисти-кин тексташка ладогIаран тайп-тайпана кепаш карайерзо (харжаман, довзийта-ран, дуьхенгаран).

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, Iаморан, довзийтаран, лехаман.

Барамехь 110 дашал кЕзиг йоцу ладоьгIна йа йешна текст барта схьайийца хаа.

Барамехь 190 дашал кЕзиг йоцчу ладоьгIначу а, йешначу а публицистикин текстийн (ойлайар-тЕчIагIдар, ойлайар-кхетор, ойлайар-дийцар) чулацамах кхе-та: барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккха; текстан чу-лацамца догIу хаттарш хИтто а, царна жобпаш дала а; барта а, йозанан кепехь а ладоьгIначу публицистикин текстийн чулацам ма-барра а, бацбина а, хоржуш а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехь

йуьхьанцарчу текстан барам 170 дашал кЕзиг хила ца беза; дацдинчу а, харжа-ман а схьадийцарехь – 180 дашал кЕзиг хила ца беза).

Iалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхол-лархьама, меттан гIирсаш нийса къасто.

Йозанехь а, барта къамелехь а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахь 100 – 110 дешан барам болу текст тЕра схьай-азйеш а; 20 – 25 дешан барам болу дешнийн диктант йазйеш а; хьалха Iамийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш хЮоттийначу 100 – 110 дешан барам болчу йозу-чу текстан буха тЕхь диктант йазйеш а; йозанехь къамелан оьздангаллин бакьо-наш ларйан.

Текст

Текстан анализ йан, цуьнан коьртачу билгалонашца йогIуш; текстан дIахЮоттам а, абзацашка йекъаран башхаллаш а, текстера меттан суртхЮотторан гIирсаш а гучубаха.

Текстан маьIнин а, цуьнан композиционни башхаллийн а анализ йан, мик-

ротемийн а, абзацийн а масалла къасто.

Текстан предложенийн, дакъойн уйран лексически а, грамматически а гирсаш гучубаха.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна, исбаьхьаллин кхоллараллина тле а тевжаш, къамелан тайп-тайпана функционални-маьӀнин тайпанийн тексташ кхолла (цу йукъахь барамехь б йа цул сов предложенел кезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш; сочиненин стилаца а, жанраца а, темин башхаллица а йогӀуш, барамехь 120 дашал кезиг йоцу классехь йазйеш йолу сочиненеш).

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: кхин дӀа текстан чулацам барта а, йозанан а кепехь йухаметтахӀотторан лалашонца йешначу текстан план хӀотто (цхьалхе, чолхе; цӀеран, хаттаран, тезисан); текстехь коьрта а, коьртаза а хаам гучубаккха; дийцархочун йуьхь хуьйцуш, текстан чулацам схьабийца; текстан хаамаш хийцаран кепех пайдаэца; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукъахь лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схьахаржа а, дешаран гуллакхехь цунах пайдаэца а.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

Илманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехь схьагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехь схьагайта.

Тексташ тайан: йуьхьанцара а, тайина а тексташ дуьхь-дуьхьал хӀитто; вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш хаарна тле а тевжаш, шен тексташ, церан чулацам а, кепаш а кхачаме йалоран лалашонца, тайан.

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанийн башхалонаш билгалйаха: буьйцу мотт а, функционални стилаш а (Илманан, публицистикин, гуллакхан), исбаьхьаллин литературин мотт.

Публицистикин стилаш а (цу йукъахь пайдаэцаран гуо а, функцеш а), публицистикин стилехь йолчу тексташкахь меттан суртхӀотторан гирсех пайдаэцаран а, публицистикин стилехь тексташ хӀитторан норманийн а башхаллаш, жанрийн башхаллаш (интервью, репортаж, йоза) билгалйаха.

Интервьюн, репортажан, йозанан жанрехь публицистикин стилаш текташ кхолла; гуллакхан кехаташ кечдан.

Публицистикин стилаш текташ хӀитторан норманаш хаа.

Гуллакхан стилаш башхаллаш билгалйаха (цу йукъахь пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш).

Тайп-тайпанчу кепийн меттан анализ кхочушйарехь а, къамел дарехь а меттан функционални тайпанех долчу хаарех пайдаэца.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан оздангалла

Коьрта а, гуллакхан а къамелан дакъойн дешнаш къасто, Хандешан йукъара грамматически маьӀна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш къасто.

Коьртачу къамелан дакъойн дешнийн морфологически анализ йан.

Хандош

Хандош къамелан дакъа санна билгалдаккха, шен маьӀне а, грамматически билгалонашка а хьаьжжина; цуьнан синтаксически гуллакх къасто.

Хандешан спряженеш билгалйаха, хандешнаш спряженешца хийца хаа.

Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш довза.

Билгала, бехкаман, лааран, тедожоран саттамашкахь долу хандешнаш каро а, билгалдаха а, къамелехь царах нийса пайдаэца а; тедожоран саттамехь

хандашца долу аларш интонација нийса кечдан.

Хандешан латгамийн а, хаттаран а кепаш къасто хаа; оьрсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахь хандешан башхаллех кхета.

Хандешнашца дацаран дакъалгаш (*ца, ма*) нийсайаздаран бакьонах пайдаэца.

Хандешнашна морфологически къастам бан.

Причасти

Хандешан кепан санна причастин башхалонаш билгалйаха. Причастехь хандешан а, билгалдешан а билгалонаш къасто.

Причастеш легайан. Карарчу а, йаханчу а, йогӀучу а хенан причастийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйаран а, причастешца *ца* нийсайаздаран а бакьонех пайдаэца.

Лааме а, лаамаза а причастеш къасто а, къамелехь царах пайдаэца хаа а.

Причастийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехь пайдаэца.

Причасти дозуш долу дош а долуш, дешнийн цхьаьнакхетарш хӀитто. Причастин карчамаш кхолла.

Причастин карчамца йолчу предложенешкахь нийса сацаран хьаьркаш хӀитто.

Причастин карчамашца йолу предложенеш нийсайазйаран карадерзарш кхачаме дало. Предложенехь причастин гӀуллакх къасто.

Дешнийн цхьаьнакхетаршкахь (*прич. + цӀерд.*) бартбаран уьйр нийса къасто.

Деепричасти

Хандешан кепан санна деепричастин башхалонаш билгалйаха. Деепричастехь хандешан а, куцдешан а билгалонаш къасто. Карарчу а, йаханчу а, йогӀучу а хенан деепричастеш кхолла.

Къамелехь йогӀучохь деепричастех пайдаэца.

Деепричастийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехь пайдаэца.

Деепричастин карчам кхолла. Предложенехь деепричастин гӀуллакх къасто. Деепричастин карчамехь коьрта дош, деепричастих дозуш долу дешнаш схьакъасто, ткъа иштта деепричастин карчам шех бозуш долу хандош схьалаха; деепричастех къамелехь пайдаэца.

Деепричастешца а, деепричастин карчамашца а предложенеш нийса хӀитто.

Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахь нийса сацаран хьаьркаш хӀитто.

Деепричастешца *ца* дакъалг нийсайаздаран бакьонах пайдаэца.

Масдар

Масдар хандешан кеп санна билгалдаккха, шен маӀне а, грамматически билгалонашка хьаьжжина; цуьнан синтаксически гӀуллакх къасто.

Предложенешкахь масдарех нийса пайдаэца хаа. Масдаран дожарийн кепаш нийсайазйар кхачаме йало.

Къамелан тайп-тайпанчу кепашка а, стилашка а хьаьжжина, дозучу къамелехь масдаран карчамех пайдаэца.

Масдаран карчамца йолчу предложенехь нийса сацаран хьаьркаш хӀитто.

Масдарца *ца* нийсайаздаран бакьонах пайдаэца.

Куцдош

Къамелехь куцдешнаш довза. Куцдешнийн йукьара грамматически маӀна къасто; маӀне хьаьжжина, куцдешнийн тайпанаш къасто; куцдешнаш кхолладаран, церан синтаксически билгалонийн, къамелехь цо дечу гӀуллакхан башхал-

лаш билгалйаха.

Куцдешнийн даржаш кхолладаларан, куцдешнаш аларан норманаш ларйан.

Куцдешнашна морфологически къастам бан.

Куцдешнаш цхъаьна а, къаьстина а, дефисца а йаздаран бакъонех пайдаэца.

Гуллакхан къамелан дакъош

Гуллакхан къамелан дакъойн йукъара билгалонаш йийца; коьрта къамелан дакъойх уьш къаьсташ хиларх кхето.

ДештIаьхье

Къамелехь дештIаьхьенех пайдаэца, тайп-тайпанчу дожаршкахь долчу цIердешнашца а, цIерметдешнашца а цхъаьнайогIуш.

МаьIне хъаьжжина, дештIаьхьенийн тайпанаш билгалдаха.

ДештIаьхьенаш нийсайазйаран норманаш ларйан.

Хуттург

Гуллакхан къамелан декъан санна хуттурган башхалонаш билгалйаха; маьIне, хIоттаме хъаьжжина, хуттургийн тайпанаш билгалдаха; предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенийн дакъош а вовшахтосу гIирсаш санна текстехь цо ден гуллакх довзийта.

Къамелехь хуттургех пайдаэца, церан маьIне а, стилистикин башхаллашка а хъаьжжина; хуттургаш нийсайазйаран, хуттургашца йолчу чолхечу предложенешкахь сацаран хъаьркаш хIитторан, **а, йа** хуттургашца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш хIитторан норманаш ларйан.

Хуттургех-синонимех пайдаэца.

Хуттургийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехь пайдаэца.

Дакъалг

Гуллакхан къамелан декъан санна дакъалган башхалонаш билгалйаха; маьIне хъаьжжина, дакъалгийн тайпанаш билгалдаха; дешан а, текстан а шатайпа маьIна довзийтарехь, хандешан кепаш кхоллайаларехь цо ден гуллакх довзийта; дакъалгашца йолчу предложенийн интонацин башхаллех кхета.

Къамелехь хуттургех пайдаэца, церан маьIне а, стилистикин билгалоне а хъаьжжина; дакъалгаш нийсайазйаран норманаш ларйан.

Дакъалгийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехь пайдаэца.

Айдардош

Дешнийн шатайпанчу тобанан санна айдардешан башхалонаш билгалйаха; маьIне хъаьжжина, айдардешнийн тайпанаш билгалдаха; къамелехь айдардешан гуллакх довзийта. Азтардаран дешнийн башхаллаш а, къамелехь, исбаьхьаллин литературехь царах пайдаэцар а билгалдаккха.

Айдардешнийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехь пайдаэца.

Айдардешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш хIитторан норманаш ларйан.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС

№	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн ба
----------	--	--------------------

п/п		Декъан сахъташ	Талламан белхаш
	Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР		
1.1	Іамийнарг карладаккхар	3	1
Дерриг:		3	1
	Дакъа 2. МАТТАХ ЛАЪЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ		
2.1.	Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а. Лингвистика маттах лаьцна Іилма санна. Лингвистикин коьрта дакъош	2	0
Дерриг:		2	0
	Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А		
3.1.	Мотт а, къамел а. Монолог. Диалог. Полилог. Мотт гІуллакхдар санна	2	0
Дерриг:		2	0
	Дакъа 4. ТЕКСТ		
4.1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дІахІот-там. Къамелан функционални-маьІнин тайпанаш.	2	0
4.2.	Дийцар къамелан тайпа санна. Текстан маьІнин анализ. Текстан хаамаш хийцар	3	0
Дерриг:		5	0
	Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ		
5.1	Меттан функционални тайпанаш (йукъара кхетам)	1	0
Дерриг:		1	0
	Дакъа 6. МЕТТАН КЪЕПЕ		
6.1	Фонетика. Графика. Орфоэпи	10	0
6.2	Орфографи	3	0

6.3	Лексикологи	7	0
6.4	Фразеологи	3	1
6.5	Дешан хЮттам а, дошкхолладалар а	10	1
Дерриг:		33	2
Дагъа 7. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЪДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ			
7.1	Морфологи лингвистикин дагъа санна	1	0
7.2	Щердош	16	1
Дерриг:		17	1
Дагъа 8. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЪДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ			
8.1	Синтаксис лингвистикин дагъа санна. Дешнийн цхъаьнакхетар	5	0
8.2	Цхъалхе шинахЮттаман предложени	21	2
Дерриг:		26	2
Дагъа 9. КАРЛАДАККХАР			
9.1	Іамийнарг карладаккхар, тІечІагІдар.	3	0
Дерриг:		3	0
Дагъа 10. ЖАМІДАРАН ТАЛЛАР			
10.1	Сочинени	2	
10.2	Изложени	2	
10.3	Талламан белхаш	6	
Дерриг:		10	
Программин сахътийн барам		102	

НОХЧИЙН МЕТГАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

7 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѳераш	Сахътийн барам		
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхол ралл белх
	Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР			
1.1	Гамийнарг карладаккхар	3	1	
Дерриг:		3	1	
	Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ			
2.1.	Нохчийн мотт кхуъуш болу хилам санна	2	0	
Дерриг:		2	0	
	Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А			
3.1.	Монолог а, цуънан тайпанаш а. Диалог а, цуънан тайпанаш а	3	0	
Дерриг:		3	0	
	Дакъа 4. ТЕКСТ			
4.1.	Текстан коьрта билгалонаш (карладаккхар). Ойлайар къамелан функционални-маьІнин тайпа санна.	2	0	
4.2.	Текстан хаамаш хийцар. Текстан маьІнин анализ	2	0	
Дерриг:		4	0	

Дақъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЪНИ ТАЙПАНАШ				
5.1	Къамелан стилаш	3	0	
Дерриг:		3	0	
МЕТТАН КЪЕПЕ				
Дақъа 6. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА				
6.1	Морфологи меттан Гилманан дақъа санна (жамІдар)	1	0	
6.2	Хандош	18	2	
6.3	Причасти хандешан кеп санна	10	1	
6.4	Деепричасти хандешан кеп санна	8	0	
6.5	Масдар	7	1	
6.6	Куцдош	12	1	
6.7	Гуллакхан къамелан дакъош	1	0	
6.8	ДештІаьхье	4	0	
6.9	Хуттург	4	0	

6.10	Дакъалг	4	0	
6.11	Айдардош	4	1	
Дерриг:		73	6	
Дакъа 7. КАРЛАДАККХАР				
7.1	Гамийнарг карладаккхар, тIечIагIдар	3	0	
Дерриг:		3	0	
Дакъа 8. ЖАМИДАРАН ТАЛЛАР				
8.1	Сочинени	2		
8.2	Изложени	2		
8.3	Талламан белхаш	7		
Дерриг:		11		
Программин сахътийн барам		102		

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

5 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс	Ц1еран болх.
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла- раллин белхаш			
	МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (2 с.)						
1	Нохчийн меттан хьал а, исба- хьалла а.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	Шардар № 2
2	Лингвистика маттах лабц- на Илма санна.	1	0	0		https://desharkho.ru/	Шардар № 3
	КАРЛАДАККХАР (3 с.+ 1с.)						
3	1амийнарг карладаккхар. Дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Шардар № 4
4	Къамелан дакъош. Ц1ердош. Ц1ердешан дожарш.	1	0	0		www.urok95.ru .	Шардар № 7
5	Билгалдош.	1	0	0		https://desharkho.ru/	Шардар № 18
6	Хаарш талларан болх. Тест.	1	1	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 11 1амор.

	ТЕКСТ (5 с.)						
7	Текст а, пуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дIахIоттам.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 11, шардар № 63
8	Къамелан функционални-маьIнин тайпанаш.	1	0	0		www.urok95.ru.	Шардар № 23
9	Дийцар къамелан тайпа санна.	1	0	0		https://desharkho.ru/	Жима дийцар хIоттаде.
10	Текстан маьIнин анализ.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	Шардар № 65
11	Текстан хаамаш хийцар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Шардар № 35
12	Меттан функционални тайпанаш	1	0	0		www.urok95.ru.	Шардар № 44
	СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАН-ГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ (5 с.+1 с)						
13	Синтаксисах, пунктуацех лаьцна кхетам.	1	0	0		https://desharkho.ru/	&1 , шардар № 20
14	Сацаран хьаьркаш а, це-ран функцеш а.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 21

15	Дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а синтаксисан дакъош.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 2 , шардар № 25
16	Дешнийн цхъаьнакхетар а, цуьнан билгалонаш а.	1	0	0		www.urok95.ru .	& 2, шардар № 28
17	Кобртачу дешан морфологически билгалонашка хъаьжжина, дешнийн цхъаьнакхетаран коьрта тайпанаш (цIеран а, хандешан а).	1	0	0		https://desharkho.ru/	шардар № 26
18	Изложени «Ломмий, цхьогаллий».	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	1амийнарг карладаккхар.
	ЦХЪАЛХЕ ШИНАХІОТТАМАН ПРЕДЛОЖЕНИ (21 с. + 2 с.)						
19	Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предложеныйн тайпанаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 3,4 шардар № 31
20	Талламан болх «Бекъа»	1	1	0		www.urok95.ru .	1амийнарг карладаккхар.
21	Дийцаран предложенийн маъІнин а, интонацин а башхаллаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/	& 5, шардар № 38

22	Хатгаран предложенийн маъИнин а, интонацин а башхаллаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 6 , шардар № 42
23	Тедожоран предложенийн маъИнин а, интонацин а башхаллаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 8, шардар № 51
24	Айдаран а, айдаран йоцчу а предложенийн маъИнин а, интонацин а башхаллаш.	1	0	0		www.urok95.ru.	& 7, шардар № 47
25	Предложенин чаккхенехъ сацаран хъаьркаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/	шардар № 34
26	Интонаци.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 46
27	Сочинени. «Даймехкан Галам».	1	0	1		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Гамийнарг карладак-кхар.
28	Подлежащи.	1	0	0		www.urok95.ru.	&9 , шардар № 55
29	Сказуеми.	1	0	0		https://desharkho.ru/	& 10 , шардар № 57
30	Предложенин коьртаза меженаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	&12 , шардар № 67
31	Кхачам.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 12, шардар № 69
32	Къастам.	1	0	0		www.urok95.ru.	& 13, шардар № 73

33	Латтам.	1	0	0		https://desharkho.ru/	& 14, шардар № 79
34	Грамматически лардийн масалле хъабжжина, предложенийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 80
35	Йаьржина а, йаржаза а предложенеш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	&15 , шардар № 83
36	Предложенин цхьанатайпана меженаш, къамелехь цара деш долу гIуллакх.	1	0	0		www.urok95.ru.	& 16, шардар № 87
37	Предложенин цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/	& ,17 шардар № 96
38	Тедерзар. Тедерзарехь сацаран хъаьркаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 18, шардар № 99
39	Цхьалхечу предложенин синтаксически къастам.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	шардар № 97
40	Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш.	1	1	0		www.urok95.ru.	& 23, шардар № 118
41	Ма-дарра къамелехь сацаран хъаьркаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/	& 23, шардар № 120
	МОТТ А, КЪАМЕЛА (2 с. + 1 с.)					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

42	Мотт а, къамел а.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	шардар № 119
43	Монолог. Диалог. Полилог.	1	0	0		www.urok95.ru .	& 24, шардар № 122
44	Талламан болх. «1аьнан оьг1азло».	1	1	0		https://desharkho.ru/	1амийнарг карладак-кха.
	ФОНЕТИКА. ГРАФИКА. ОРФОЭПИ (10 С. + 1 С.)						
45	Фонетика а, графика а лингвистикин дакъош санна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 25, шардар №143
46	Аз меттан дакъа санна. Озан маъна къасторан г1уллакх.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	&26 , шардар №142
47	Нохчийн меттан мукъачу, мукъазчу аьзнийн система.	1	0	0		www.urok95.ru .	&29 , шардар №101
48	Мукъа а (деха, доца), мукъаза а (къора, зевне) аьзнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/	& 32, шардар № 163
49	Фонетически транскрипцин элементаш. Дош фонетически къастор.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	&36, шардар №186
50	Дешдакъа. Тохар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	шардар № 153

51	Аьзнаш, элпаш цхьабнадар.	1	0	0		www.urok95.ru .	шардар № 148
52	Нохчийн алфавитан хIот- там. Дош фонетически къастор.	1	0	0		https://desharkho.ru/	&27 , шардар № 145
53	Орфоэпи лингвистикин дакъа санна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/	шардар № 153
54	Интонаци, цуьнан функ- цеш. Интонацин коьрта элементаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham /ru/	шардар № 163
55	Сочинени. «Нана».	1	0	1		www.urok95.ru .	1амийнарг карладак- кхр.
	<i>ОРФОГРАФИ (3с)</i>						
56	Орфографи лингвистикин дакъа санна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/	шардар № 183
57	Й элпан нийсайаздар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham /ru/	&34 , шардар №168
58	Къасторан ь, ь хьабркийн нийсайаздар.	1	0	0		www.urok95.ru . https://desharkho.ru/	&35 , шардар № 172
	<i>ЛЕКСИКОЛОГИ (7 с.)</i>						
59	Лексикологи лингвистикин дакъа санна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/	& 37, шардар №190
60	Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьIна долу	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/	& , шардар №

	а, дукха маџнаш долу а дешнаш.						
61	Дешан нийса а, тџедеана а маџнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	&38 , шардар №102
62	Синонимаш. Антони- маш. Омонимаш.	1	0	0		www.urok95.ru. https://desharkho.ru/	& 39, шардар № 195
63	Синонимаш. Антони- маш. Омонимаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	&40-41 , шардар № 196, 200
64	Лексически дошамийн тайпанаш а, ненан метган дешнийн хьал карадерзо- рехь цара ден гџуллакх а.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	&43 , шардар № 214
65	Цџена нохчийн а, тџеэцна а дешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	шардар № 213
	ФРАЗЕОЛОГИ (3 с. + 1 с.)					www.urok95.ru. https://desharkho.ru/	
66	Фразеологизмаш, церан маџна, царах пайдаэцар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 42, шардар №206
67	Талламан болх. Тест №1.	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	1амийнарг карладак- кхар.
68	Фразеологически доша- маш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Дошам тџера 5 фразиологизм схьай- азье.

69	Лексикологич 1амийнарг карладаккхар.	1	0	0		www.urok95.ru . https://desharkho.ru/	шардар № 215
	<i>ДЕШАН ХІОТТАМ А, ДОШКХОЛЛАДАЛАР А (10 с. + 2 с.)</i>						
70	Морфема метган уггар жима маъне дакъа.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 217
71	Дешан лард.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 48, шардар № 233
72	Морфемийн тайпанаш: орам.	1	0	0		www.urok95.ru . https://desharkho.ru/	& 44, шардар № 218
73	Морфемийн тайпанаш: дешхъалхе.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 46, шардар № 226
74	Талламан болх. «1а».	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	1амийнарг карладаккхар.
75	Морфемийн тайпанаш: суффикс.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	&47 , шардар №229
76	Морфемийн тайпанаш: чаккхе.	1	0	0		www.urok95.ru . https://desharkho.ru/	& 45, шардар № 222
77	Цхъанаораман (гергара) дешнаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 44, шардар №219
78	Нохчийн маттахъ дешнаш кхолладалан	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 49, шардар № 235

	коърта кепаш.						
79	Дешнаш кхолладаларехъ а, хийцадаларехъ а морфемашкахъ мукъачу а, мукъазчу а абзнийн хийцадалар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	шардар № 238
80	Дешнийн морфемни анализ.	1	0	0		www.urok95.ru. https://desharkho.ru/	шардар №230
81	Изложени «Дика амал».	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	1амийнарг карладак-кхр.
	МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ (17 с. + 1с.)					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
82	Морфологи лингвистикин дакъа.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& , шардар №
83	Цердош къамелан дакъа санна.	1	0	0		www.urok95.ru. https://desharkho.ru/	& 50, шардар №242
84	Цердош, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 243
85	Къамелехъ цердешан гІуллакх.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 244
86	Долахъ а, йукъара а цердешнаш, церан нийсайаздар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 51, шардар №247

87	Цердешнийн грамматически классаш.	1	0	0		www.urok95.ru . https://desharkho.ru/	& 53, шардар № 256
88	Цердешнийн терахь.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 52, шардар № 252
89	Цердешнийн терахь.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 52, шардар № 253
90	Цхьаллин йа дукхаллин терахьан бен кеп йоцу цердешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	10 дош д1айазде.
91	Цердешнийн легарш.	1	0	0		www.urok95.ru . https://desharkho.ru/	& 55, шардар № 269
92	Цердешнийн легарш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	&55 , шардар № 272
93	Дожарийн маъІна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 54, шардар № 260
94	Дожарийн маъІна.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 54, шардар № 263
95	Цердешнаш кхолладаларан некъаш.	1	0	0		www.urok95.ru . https://desharkho.ru/	& 58, шардар № 286
96	Цердешнаш кхолладаларан некъаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 282
97	Цердешнашца ца нийсайаздар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	&56 , шардар № 279
98	Цердешнаш морфологически къастор.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/	& 60, шардар № 294

99	Шеран талламан болх. «Воккха стаг Бисолтий, жи- ма Хьамзаттий».	1	1	0		www.urok95.ru. https://desharkho.ru/	1 амийнарг карладак- кхр.
	Карладаккхар (3 с.)						
100	Предложенин коьрта, коьртаза меженаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/	шардар № 57
101	Тедерзарца йолу пред- ложени, интонацин башхаллаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham /ru/	шардар № 102
102	Монолог. Диалог.	1	0	0		www.urok95.ru. https://desharkho.ru/	шардар № 123
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		102	6	4			

7 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс	Ц1еран болх.
		Сахьт	Талла ман белха ш	Кхол ла рал- лин белха ш			
	МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (2 с.)						
1	Нохчийн мотт кхуьуш болу хилам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 1

	санна.						
2	Къоман метган, культурин, историн уьйр.	1	0	0		www. desharkho.ru	шардар № 4
	КАРЛАДАККХАР (3 с. + 1 с.)						
3	Гамийнарг карладаккхар. Билгалдош.	1	0	0		www. desharkho.ru	шардар № 6
4	Церметдош. Церметдешан тайпанаш.	1	0	0		www. urok95/ru.	шардар № 10
5	Хандош. Хандешан хенаш.	1	0	0		www. desharkho.ru	шардар № 14
6	Хаарш талларан болх тест.№1	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/	Гамийнарг карладаккхар
	МОТТ А, КЪАМЕЛ А (3 с.)						
7	Монолог-суртхЮттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар.	1	0	0		www. urok95/ru.	шардар № 179 4 пр.
8	Диалог – текстан кеп	1	0	0		www. desharkho.ru	& 2, шардар № 21
9	Диалоган тайпанаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 3 шардар № 23
	ТЕКСТ (4 с.+ 1 с.)						
10	Текст къамелан произведени санна. Текстан коьрта билгалонаш (жамІ	1	0	0		www. urok95/ru.	5 кл. уч. & 11, шардар № 63

	дар).						
11	Текстан дІахІоттам. Абзац. Текстехь меттан суртхІотторан гІирсап.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	5 кл. уч. шардар № 65
12	Текстан-ойлайаран дІахІоттаман башхаллап.	1	0	0		www.urok95.ru.	шардар № 20
13	Текстан маЫнин анализ.	1	0	0		www.urok95.ru.	шардар № 20 2-г1а обзац
14	Сочинени. Сочинени-репортаж. Переменехь.	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/	1 амийнарг карладаккхр.
	МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙ-ПАНАШ (3с.)					www.desharkho.ru	
15	Меттан функционални тайпанех лаьцна кхетам.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 1, шардар № 20 4-г1а обзац
16	Публицистикин стиль. Публицистикин стилан жанрап.	1	0	0		www.urok95.ru.	& 1, шардар № 20 6-г1а обзац
17	Гуллакхан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллап.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 1, шардар № 20 9-г1а обзац
	ХАНДОШ (19 с.+3 с.)						
18	Морфологи меттан Іилманан дакъа санна (жамІ дар).	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 22
19	Хандешан саттамаш. Билгала саттам.	1	0	0		www.urok95.ru.	& 4, шардар № 27

20	Хандешан саттамаш. Бехкаман саттам.	1	0	0		www.urok95.ru.	& 5 , шардар № 30
21	Талламан болх. «Нана».	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/	1амийнарг карладаккхр.
22	Билгала, бехкаман саттамаш. ПечІагІдар.	1	0	0		www.urok95.ru.	шардар № 31
23	Хандешан саттамаш. Лааран саттам.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 6, шардар № 33
24	Хандешан саттамаш. Педожоран саттам.	1	0	0		www.urok95.ru.	& 7 , шардар № 40
25	Хандешан саттамаш ПечІагІбар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 41
26	Хандешан спряженеш. Хьалхара спряжени.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 8, шардар № 44
27	Хандешан спряженеш. ШолгІа спряжени.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 9, шардар № 48
28	Дешан орамехъ мукъа аьзнаш хийцадалар.	1	0	0		www.desharkho.ru	шардар № 55
29	Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 57
30	Талламан болх. Тест № 2	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	1амийнарг карладаккхр.
31	Хандешнийн кхолладалар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	Билгалдешнех кхолладеллачу хандешнех 7 пр. х1оттае.

32	Хандешнийн кхолладалар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	Билгалдешнех кхолладеллачу хандешнех 6 пр. х1оттайе.
33	Хандешан хатгаран а, латтаман а кепаш.	1	0	0		www. desharkho.ru	&11 , шардар № 58
34	Хандешнашца дацаран дакъалгаш (ца, ма) нийсайаздар.	1	0	0		www. desharkho.ru	&12 , шардар №60
35	Хандешнийн чаккхенгахь <i>н</i> йаздар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	&13 , шардар № 67
36	Хандешнийн чаккхенгахь <i>н</i> йаздар.	1	0	0		www. urok95/ru.	&13 , шардар № 65
37	Хандош морфологически къастор.	1	0	0		www. desharkho.ru	Карарчу хенан 4 хандош морфологически къастор.
38	Хандашах Iамийнарг карладаккхар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 66
39	Изложени «Къинхетам». (аг1о 144, сборник)	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	Iамийнарг карладаккхр.
	<i>ПРИЧАСТИ (10 с.+1 с.)</i>						
40	Причасти хандешан кеп санна.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	&14 , шардар № 70
41	Причастин хенаш.	1	0	0		www. desharkho.ru	& 15, шардар № 75

42	Причастин хенаш.	1	0	0		www. desharkho.ru	& 15, шардар № 77
43	Лааме а, лаамаза а причастеш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 16, шардар № 79
44	Талламан болх. «Гуьйре»	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/	1амийнарг карладаккхр.
45	Причастин карчам.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 17, шардар № 87
46	Причастин карчамца йолчу предложешкахь сацаран хьаьркаш.	1	0	0		www. desharkho.ru	шардар № 89
47	Причастийн легайалар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	&18 , шардар № 91
48	Причастийн нийсайазйар.	1	0	0		www. desharkho.ru	& 19, шардар № 99
49	Причастешца ца цхьаьна а, кьаьстина а йаздар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 19, шардар № 100
50	Причасти морфологически кьастор.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 101
	<i>ДЕЕПРИЧАСТИ (8 с.)</i>						
51	Деепричасти хандешан кеп санна.	1	0	0		www. urok95.ru.	& 20 , шардар № 104
52	Деепричастин хенаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 21 , шардар № 108
53	Деепричастин хенаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 21 , шардар № 110

54	Деепричастин карчам.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 22, шардар № 116
55	Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш.	1	0	0		www.urok95.ru .	шардар № 115
56	Деепричастешца дацаран дакъалг ца нийсайаздар.	1	0	0		www.desharkho.ru	шардар № 114
57	Предложенехъ деепричастин синтаксически гуллакх.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 113
58	Деепричастех Iамийнарг карладаккхар.	1	0	0		www.urok95.ru .	шардар № 107
59	Сочинени-заметка. «ХIуманан пусар дан муха Iемира со». (агIо 140, сборник)	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/	Iамийнарг карладаккхр.
	<i>МАСДАР (7 с. + 1 с.)</i>					ps95.ru/dikdosham/	
60	Масдар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 23, шардар № 119
61	Масдаран грамматически категори: терахъ, классан гайтам.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	&, шардар №
62	Масдаран легар.	1	0	0		www.desharkho.ru	&25, шардар № 129
63	Масдаран карчам.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 27, шардар № 136

64	Масдаран карчамехъ сацаран хъаьркаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 137
65	Масдарца ца нийсайаздар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 26 , шардар № 132
66	Масдаран синтаксически г'уллакх.	1	0	0		www.urok95/ru.	&27 , шардар № 135
67	Талламан болх. Тест №2.	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/	1амийнарг карладаккхар.
	КУЦДОШ (12 с. + 1 с.)						
68	Куцдашах кхетам. Куцдешнийн йукъара грамматически маъІна.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	&28 , шардар № 139
69	Куцдешнийн тайпанаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 29 , шардар № 142
70	Куцдешнийн тайпанаш.	1	0	0		www.urok95/ru.	шардар № 145
71	Куцдешан синтаксически г'уллакх.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 30 , шардар № 148
72	Куцдешнийн дустаран даржаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& 31, шардар № 150
73	Куцдешнийн кхолладалар.	1	0	0		www.urok95/ru.	& 32, шардар № 154
74	Куцдешнийн кхолладалар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 156
75	Талламан болх. Диктант т'едилларца.	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/	1амийнарг карладаккхар.
76	Куцдешнийн нийсайаздар:	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	&33 , шардар № 159

	цхъаьна, къаьстина, дефисца йаздар.						
77	Куцдешнийн нийсайаздар: цхъаьна, къаьстина, дефисца йаздар.	1	0	0		www. desharkho.ru	шардар № 161
78	Куцдашах Iамийнарг карладаккхар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 162
79	Куцдош морфологически къастор.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& , шардар № 163
80	Кобртачу къамелан дакъойх Iамийнарг тIечIагIдар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар №160
	<i>ГУЛЛАКХАН КЪАМЕЛАН ДАКЪОШ (18 с. + 2 с.)</i>						
81	Гуллакхан къамелан дакъойх йукъара кхетам.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 34, шардар № 166
82	ДештIаьхье гуллакхан къамелан дакъа санна.	1	0	0		www. urok95/ru.	& ,34 шардар № 165
83	ДештIаьхьенийн тайпанаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 35, шардар № 170
84	ДештIаьхьенийн тайпанаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 35 , шардар № 169
85	Изложени «Олхазарин баркалла»	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	Iамийнарг карладаккхр.
86	Кхечу къамелан дакъойх кхоллайелла дештIаьхьенаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& , 36 шардар № 173

	Церан нийсайазйар.						
87	Хуттург гУуллакхан къамелан дакъа санна.	1	0	0		www. desharkho.ru	& 37, шардар № 179
88	Хуттургийн тайпанаш, шайн маъІне хъаъжжина.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 37, шардар № 177
89	Хуттургийн тайпанаш, шайн хІот-таме хъаъжжина.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 178
90	Предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенийн дакъош а вовшах-тосучу хуттургашца (<i>а, йа</i>) йолчу предложенешкахъ сацаран хъаъркаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 179
91	Дакъалг гУуллакхан къамелан дакъа санна.	1	0	0		www. desharkho.ru	&38, шардар № 181
92	Дакъалгийн тайпанаш, шайн маъІне а, пайдаэцаре а хъаъжжина.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	шардар № 186
93	Дакъалгийн нийсайаздар.	1	0	0		www. desharkho.ru	шардар № 183
94	Тайп-тайпанчу къамелан дакъошца дакъалгаш дефисца а, къаъстина а йаздар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	шардар № 185
95	Айдардашах кхетам.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	&, шардар №
96	Айдардешнийн нийсайаздар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	&, шардар №

97	Айдардешнашца йолчу предложешкахь сацаран хьаьркаш.	1	0	0		www.desharkho.ru	& , шардар №
98	Азтардаран дешнаш.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	& , шардар №
99	Шеран талламан болх «Стеган сий».	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/	1 амийнарг карладаккхар.
	КАРЛАДАККХАР (3 с.)					ps95.ru/dikdosham/	
100	Хандешан саттамаш.	1	0	0		www.desharkho.ru	& 4-7 , шардар № 30
101	Причасти. Деепричасти.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 14,20, шардар № 103
102	Куцдешнийн кхолладалар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/	& 29, шардар № 145
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		102					

Дешаран-методикин кхачаман ларам

Дешаран-методикин Го-Іагат

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 5 класс.
2. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 7 класс.
3. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 8 класс.
4. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 9 класс.

5. «Ас дIалур ю ПКЭ!» Нохчийн меттан пачхьалкхан коьртачу экзаменна кечам бар. Дешаран-методически гIо-Іамат. («Я сдам ОГЭ!» Подготовка к основному государственному экзамену по чеченскому языку. Учебно-методическое пособие). Абдуразаков Ш.И., Дашаева Л.Х., Дудаев С.А.-Х., Тутаева С.Л., Хунарикова П.А. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2021. – 192 с.
6. Тимаев А.Д., Ирезиев С-Х.С-Э., Абубакаров А.Х. Практический курс морфологии чеченского языка. – Грозный: ФГУП «Издательский комплекс «Грозненский рабочий», 2012. –176 с.
7. Эдилов. С.Э. Самукъане грамматика. 5-11 классашна дешаран пособи. (Занимательная грамматика. Учебное пособие для 5-11 классов). – Грозный: «Арфа-Пресс», 2012. – 368 с.

Методикин литература

8. Айдамирова М. А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 89 с.
9. Эдилов С. Э. Обучение изложению. Методическое пособие в помощь учителю. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 240 с.
10. Эдилов С. Э. Обучение сочинению. Методическое пособие в помощь учителю. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 160 с.
11. Эдилов С.Э. Учебное пособие. Практикум синтаксиса чеченского языка. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2012. – 302 с.
12. Эдилов С.Э. Учебное пособие. Практикум чеченского языка. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2020. – 320 с.
13. Эсхаджиев Я.У. Изучение орфографии и пунктуации в школе. – Грозный: Издательство «Альфа-Пресс», 2012. – 222 с.
14. Эдилов С. Э. Нохчийн мотг а, керла технологеш а (Чеченский язык и новые технологии). – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 285 с.

Луг1агаш

15. Абдуразаков Ш.И. 1аламан сов1агаш. Русско-чеченский словарь флоры и фауны. – Грозный: ОА «ИПК «Грозненский рабочий», 2016. – 192 с.
16. Арсанукаев, А.М., Михтеева Т.И. Чеченско-русский, русско-чеченский словарь. – Грозный: ГУП «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2008. – 190 с.
17. Вагапов А. Д. Словарь синонимов чеченского языка. – Тбилиси: «Меридиан», 2011. – 734 с.
18. Ибрагимов Льяма. Нохчийн фразеологизмийн маъ1надаран дошам (Толковый словарь чеченских фразеологизмов). – Грозный: ГУП «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2004. – 128 с.
19. Мациев А.Г. Нохчийн-орьсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.
20. Умархаджиев С.М., Астемиров А.В., Асхабов Х.И., Бадаева А.С., Вагапов А.Д., Израилова Э.С., Султанов З. А. Русско-чеченский, чеченско-русский словарь компьютерной лексики. – Грозный, АН ЧР, 2017. – 238 с.
21. Халидов А.И. Словарь лингвистических терминов чеченского языка. – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2012. – 448 с.

Хаамийн дешаран ресурсаш

22. Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/>
23. Образовательный портал «Чеченская электронная школа» //URL: <https://desharkho.ru/>
24. Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru/>